

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Надія Іванівна ЧУДИК-БІЛОУСОВА,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права,
700937@ukr.net

УДК 349.3(477)

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Досліджуються проблеми реалізації соціальних прав та забезпечення соціально-правових гарантій в особливий період. Визначено поняття соціально-правових гарантій в особливий період. Проведено класифікацію соціально-правових гарантій в особливий період за рівнем закріплення, за джерелами фінансування, за тривалістю надання, за суб'єктами отримання, за видами соціального забезпечення. Встановлено, що підставою для забезпечення соціальних гарантій в особливий період є наявність визначеного законодавством відповідного юридичного факту. Проаналізовано гарантії надання соціального забезпечення для осіб, призваних на військову службу під час мобілізації для працівників, пенсіонерів, фізичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності, військовослужбовців, учасників антитерористичної операції, членів сімей учасників антитерористичної операції. На основі проведеного дослідження обґрунтовано необхідність вдосконалення чинного військового законодавства та законодавства в сфері соціального забезпечення.

Ключові слова: соціальні права, соціально-правові гарантії, соціальне забезпечення, особливий період.

Відповідно до ст. 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України [1]. Тому особливо актуальними залишаються проблеми реалізації соціальних прав особами в умовах особливого періоду, тобто періоду функціонування національної економіки, органів державної влади, інших

державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України який зокрема, настав з моменту оголошення рішення про мобілізацію [2; 3], так як особи, правовий статус яких зазнав змін, у встановленому законом порядку надалі повинні користуватися відповідними благами, які сприятимуть у реалізації визначених для них законодавством їх прав та свобод. Тому необхідним є чітке визначення і забезпечення соціально-правових гарантій в особливий період.

У науковій літературі питання проходження військової служби та реалізації прав військовослужбовцями досліджувалися у юридичній літературі протягом тривалого періоду. Окремі аспекти висвітлено в напрацюваннях В. М. Александрова, М. В. Артамонова, В. Л. Бабича, М. В. Белоконєва, П. П. Богуцького, Є. І. Григоренка, С. І. Дячука, І. Ф. Коржа, С. С. Корольова, М. І. Кузнецова, О. Є. Луньова, М. В. Макухіної (Бориславської), Ю. І. Мігачова, А. Ф. Моти, В. О. Паламарчука, С. П. Пасіки, В. Й. Пашинського, М. М. Прохоренка, Ю. О. Прудова, М. М. Сенька, С. С. Тюріна, В. В. Чумака, В. О. Шамрая, В. П. Шевченка та ін. Окремі питання мобілізації досліджувалися В. Г. Вайцманом та Д. В. Талалаєм. Механізми реалізації прав особою в особливий період фактично не досліджувалися. Тому ми спробуємо визначити соціально-правові гарантії реалізації прав окремими категоріями з урахуванням положень чинного законодавства, адже для військового обов'язку, зокрема, мобілізованих осіб характерним є “особливий соціальний захист” [4, с. 14]. Законодавство визначає гарантії реалізації прав військовослужбовцями в окремому спеціально прийнятому нормативно-правовому акті [5]. Соціальні права в умовах особливого періоду суттєво відрізняються від прав інших осіб, зважаючи на роль держави у їх визнанні та забезпеченні. Відповідно гарантії їх реалізації законодавством тривалий час декларувалися і тому зазнали суттєвих змін після проведення в Україні кількох хвиль часткової мобілізації.

У юридичній літературі під соціальними правами людини і громадянина розуміють “закріплені можливості задоволення найважливіших матеріальних і духовних потреб, які забезпечують йому гідний рівень життя і соціальну захищеність” [6, с. 5], тобто “можливість людини і громадянина із забезпечення належних соціальних умов життя” [7, с. 167] та “можливості отримувати засоби для існування із соціальних джерел через соціальне утриманство (аліментування)” [8, с. 8]. Відповідно сутністю таких прав є свобода виявлення волі, інтересів, можливості певної поведінки, діяльності, певних дій у соціальній сфері. Змістом основних соціальних прав та свобод людини і громадянина в Україні є трудові, житлові, медичні та інші блага, права на ці блага, права на їх одержання, захист, збереження, володіння, користування і розпорядження [9, с. 11].

Відповідно гарантіями основних соціальних прав та свобод людини і громадянина в Україні є сукупність способів і засобів захисту відповідних соціальних благ людини і громадянина в Україні [9, с. 11]. Їх суттю є умови, що зобов'язана створити держава для їх реалізації. Змістом гарантій основних соціальних прав та свобод людини і громадянина в Україні є система відносин, яка спрямована на реалізацію прав (організація охорони здоров'я, відпочинку,

соціального забезпечення). Формою гарантій основних соціальних прав та свобод людини і громадянина в особливий період є передбачені Конституцією і законами України організаційні та правові форми реалізації основних соціальних прав і свобод [9, с. 11–12].

Тому ми погоджуємося з викладеною раніше позицією, що реалізація соціальних прав передбачає “позитивні” дії держави, а отже, залежить від її фінансового стану. Хоча погоджуємося, що “не всі соціальні права в Конституції України визначені із зазначенням конкретних обов’язків держави щодо їх забезпечення. Безпосередньому забезпеченню і судовому захисту підлягають лише ті конституційно чи законодавчо закріплені соціальні права, стосовно яких Конституцією України або чинним законодавством передбачено конкретні позитивні дії держави (наприклад, право кожного, хто працює, на відпочинок, передбачене ст. 45 Конституції України). Визначені ж у цілому соціальні права реалізуються за наявності у держави відповідних економічних ресурсів” [10]. За сучасних умов держава змушена проводити розподіл наявних фінансових ресурсів задля посилення чи забезпечення соціально-правових гарантій окремих категорій.

Поняття “гарантії” охоплює всю сукупність об’єктивних і суб’єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення [11, с. 43]. Тому їх визначають як “умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення у повному обсязі та всебічну охорону прав і свобод людини. Фактично таке поняття охоплює всю сукупність об’єктивних і суб’єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення” [12, с. 43]. Гарантіями також вважають “систему соціально-економічних, політичних, юридичних, організаційних передумов, умов, засобів і способів, що створюють можливість особистості для здійснення своїх прав, свобод, інтересів” [13, с. 145]. Водночас вони також є обов’язком держави захищати людину, створювати правові, соціальні та культурні умови для реалізації її прав і свобод; забезпечувати діяльність міжнародних і державних організацій із захисту прав людини [14, с. 76]. Саме у гарантіях відображається реальний бік захищеності особи, адже вони є засобами, способами й умовами, за допомогою яких у суспільстві забезпечується реальне виконання наданих громадянам прав і свобод [15, с. 145]. Обов’язки держави, які виникають у зв’язку з наданням прав і свобод своїм громадянам, знаходять своє вираження у сукупності зафіксованих у законі різноманітних гарантій, тобто тих умов і можливостей, які держава зобов’язується створити і надати громадянам для реалізації ними своїх прав і свобод [16, с. 210].

Основою гарантій реалізації визначених законодавством соціальних прав в особливий період є “норми права, у яких передбачені правові засоби, які забезпечують їх охорону” [17, с. 28]. Різновидом гарантій прав і свобод в особливий період є соціальні гарантії, тобто “закріплені конституційними нормами соціальні засоби й умови здійснення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина” [18, с. 236] та у визначених законом випадках членів сім’ї.

Під соціальними гарантіями пропонують розуміти соціальну захищеність людини: реалізацію нею права на певний рівень благополуччя, гарантований рівень заробітної платні, отримання пенсії після досягнення пенсійного віку, допомоги — при тимчасовій непрацездатності або інвалідності, організацію державою заходів щодо трудової зайнятості населення [19, с. 248]. Вони

полягають у соціальній стабільності, забезпеченості всіх видів соціальних потреб суспільства [20, с. 22].

Відповідно під соціальними гарантіями в особливий період слід розуміти закріплені Конституцією і законами України, підзаконними нормативно-правовими актами системою норм і принципів, які покликані забезпечувати реалізацію прав особи та у визначених випадках членів їх сімей. Після закріплення в нормативних актах соціальні гарантії набувають ознак юридичних гарантій завдяки встановленню юридичного механізму захисту їх прав. Відповідно у зв'язку з особливим періодом та особливим характером служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, окремим особам, які отримують відповідний статус, надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації (ст. 1² Закону України "Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей" [5]).

У сучасних умовах соціально-правові гарантії можна класифікувати за такими критеріями, зокрема:

— *за рівнем закріплення* (закріплені в Конституції України, законах України, підзаконних нормативно-правових актах; рішеннях місцевих державних адміністрацій, рішеннях органів місцевого самоврядування);

— *за джерелами фінансування* (фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, за рахунок коштів місцевого бюджету, за рахунок публічного збору благодійних пожертв (лікування, протезування, реабілітація), за рахунок волонтерської допомоги);

— *за тривалістю надання*: постійні (пенсія інваліда війни), тимчасові, одноразові (надання чи купівля житла, виплата одноразової допомоги);

— *за суб'єктами отримання* (військовозобов'язані, призвані на військову службу в порядку мобілізації, у тому числі військовослужбовці батальйонів територіальної оборони, резервних батальйонів Національної гвардії, учасники добровольчого корпусу "Правий сектор"; учасники батальйонів спеціального призначення МВС; військовослужбовці, які проходять військову службу за контрактом; учасники антитерористичної операції; члени сімей загиблих учасників антитерористичної операції; волонтери);

— *за видами соціального забезпечення* (гарантії з надання пенсійного забезпечення, гарантії з надання державної допомоги, гарантії з надання соціальних послуг, гарантії з надання пільг).

Підставою для забезпечення соціальних гарантій в особливий період є набрання чинності рішення про оголошення мобілізації, у тому числі часткової [3; 21; 22; 23; 24; 25; 26].

Відповідно у разі проведення мобілізації на забезпечення відповідних, закріплених законодавством соціальних гарантій мають право різні категорії мобілізованих. Так, у разі призову працівника на військову службу під час мобілізації в особливий період відповідно до трудового законодавства роботодавець мав припинити з ним трудові відносини, починаючи з 18 березня 2014 року, що істотно погіршувало становище працівника та членів його сім'ї, сприяло його соціальній незахищеності у зв'язку із звільненням такого працівника на підставі п. 3 ч. 1 ст. 36 Кодексу законів про працю України (КЗпП України) [27]. Тому задля посилення соціальних гарантій мобілізованих осіб з 8 червня 2014 р. набрав чинності спеціальний закон, який посилив соціальне забезпечення мобілізованого працівника на період мобілізації [28]. Такі гарантії розповсюдили на всіх працівників, призваних на військову службу під час мобілізації, та на

працівників, які вступили на військову службу під час мобілізації за особистим бажанням. Підставою для надання такої соціальної гарантії працівникові є повістка військового комісаріату про призов працівника на військову службу.

Внаслідок внесених змін до трудового законодавства за працівниками, призваними на військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період, але не більше одного року, зберігаються місце роботи, посада та компенсується із бюджету середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, в яких вони працювали на час призову, незалежно від підпорядкування та форми власності (ч. 1 ст. 119 КЗпП України [29]). Виплата компенсації із бюджету в межах середнього заробітку проводиться за рахунок коштів Державного бюджету України в порядку, який був визначений Кабінетом Міністрів України лише у березні 2015 року. Для виплати компенсації підприємство, установа або організація подає щомісяця до 15 числа органу соціального захисту населення звіт про фактичні витрати на виплату середнього заробітку працівникам, погоджений районним (міським) військовим комісаріатом, який здійснював призов працівника на військову службу, в частині підтвердження призову та проходження військової служби, для подання до 19 числа їх копій, а також зведених звітів про фактичні витрати на виплату середнього заробітку працівникам структурних підрозділів органів соціального захисту населення [30].

Також внесено зміни до чинного законодавства в частині оподаткування доходів мобілізованої особи. Зокрема до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку не включається сума грошової допомоги (у тому числі в натуральній формі), що надається фізичним особам або членам їхніх сімей (діти, дружина, батьки), військовослужбовцям, призваним на військову службу за призовом у зв'язку з мобілізацією, відповідно до Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", та / або компенсаційні виплати з бюджету в межах середнього заробітку працівників, призваних на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період (п. 165.1 ст. 165 Податкового кодексу України [31]). На виплати, які компенсуються з бюджету в межах середнього заробітку працівників, призваних на військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період, не нараховується єдиний внесок (ч. 7 ст. 7 Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" [32].

Крім цього, за демобілізованими працівниками зберігається переважне право перед іншими працівниками на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці протягом двох років з дня звільнення зі служби. Також за демобілізованими, а також пораненими, полоненими і зниклими безвісти мобілізованими працівниками зберігається робоче місце і середній заробіток на їхньому останньому місці роботи "на строк до дня, наступного за днем їх взяття на військовий облік у районних (міських) військових комісаріатах після їх звільнення з військової служби у разі закінчення ними лікування у закладах охорони здоров'я незалежно від строку лікування, повернення з полону, появи їх після визнання безвісно відсутніми або до дня визнання судом їх померлими [33]. Демобілізовані працівники не підлягають призову на військову службу під час часткової мобілізації протягом шести місяців з дня звільнення з військової служби. Такі

особи у зазначений період можуть бути призвані на військову службу за їх згодою [3].

За громадянами України, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період, не припиняється державна реєстрація підприємницької діяльності фізичних осіб-підприємців (ст. 39 Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу”), якщо на момент їх призову на військову службу під час мобілізації вони були зареєстровані як фізичні особи-підприємці [21].

Пенсіонерам з числа військовослужбовців та осіб, які отримують пенсію за вислугою років, у разі призову їх на військову службу під час часткової чи загальної мобілізації, на особливий період або прийняття на військову службу за контрактом у разі виникнення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці, оголошення рішення про проведення мобілізації та (або) введення воєнного стану на строк до закінчення особливого періоду або до оголошення рішення про демобілізацію до Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, органів та підрозділів цивільного захисту виплата пенсій на час такої служби не припиняється. Після звільнення зі служби виплата пенсії здійснюється з урахуванням додаткової вислуги років від часу повторного прийняття на службу до дня демобілізації або звільнення. Якщо новий розмір пенсії нижчий за розмір, який особа отримувала до повторного прийняття на службу, виплата пенсії здійснюється у розмірі, який особа отримувала до призову або прийняття на службу у зв’язку з мобілізацією, на особливий період (ст. 2 Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”) [34].

Військовослужбовцям, які були призвані на військову службу за призовом у зв’язку з мобілізацією та звільняються із служби після прийняття рішення про демобілізацію, крім військовослужбовців строкової військової служби, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 4 % місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний місяць служби, але не менш як 25 % місячного грошового забезпечення [5; 35].

Певні соціальні гарантії закріплені законодавством для учасників антитерористичної операції (учасників АТО), тобто для військовослужбовців (резервістів, військовозобов’язаних) та працівників Збройних сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, осіб рядового, начальницького складу, військовослужбовців, працівників Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в АТО, забезпеченні її проведення та перебували безпосередньо в районах проведення АТО; працівників підприємств, установ, організацій, які залучалися та брали безпосередню участь в антитерористичній операції в районах її проведення у порядку, встановленому законодавством (п. 19 ч. 1 ст. 6 Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” [36]). Однак вони можуть реалізувати передбачені законодавством соціальні гарантії лише після отримання статусу учасника бойових дій у зв’язку з їх участю в проведенні АТО [37]. Законодавство передбачає отримання такого статусу двома способами: автоматично, тобто за сприянням командира (начальника) військової

частини, чи шляхом подання документів самостійно учасником АТО протягом визначеного терміну.

Після отримання статусу учасника бойових дій вищезазначена категорія військовослужбовців та працівників має право на пільги, передбачені Законом України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” [36] та іншими законодавчими актами. Пільги щодо плати за житло, комунальні послуги та паливо надаються учасникам бойових дій та членам їх сімей, що проживають разом з ними, незалежно від виду житла чи форми власності на нього.

Члени сімей військовослужбовців, які загинули (пропали безвісти) або померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних під час захисту Батьківщини або виконання інших обов’язків військової служби (службових обов’язків), членів сімей осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, які загинули або померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних під час участі в АТО, захищаючи незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, мають право на отримання пільг та соціальних гарантій. Таким правом можуть скористатися утриманці загиблого або того, хто пропав безвісти, яким у зв’язку з цим виплачується пенсія; батьки; один з подружжя, який не одружився вдруге, незалежно від того, виплачується йому пенсія чи ні; діти, які не мають (і не мали) своїх сімей; діти, які мають свої сім’ї, але стали інвалідами до досягнення повноліття; діти, обоє з батьків яких загинули або пропали безвісти. Дружинам (чоловікам) померлих учасників бойових дій, визнаних за життя інвалідами від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге, пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються на 10 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

За військовослужбовцями, захопленими в полон або заручниками, а також інтернованими в нейтральних державах або безвісно відсутніми, зберігаються грошове та інші види забезпечення. Сім’ям зазначених військовослужбовців щомісячно виплачується грошове забезпечення, в тому числі додаткові та інші види грошового забезпечення, в розмірах, що встановлені військовослужбовцю на день захоплення його в полон або заручником, інтернування в нейтральних державах або безвісної відсутності. Дія цього пункту не поширюється на військовослужбовців, які добровільно здалися в полон. За таких обставин грошове забезпечення виплачується таким членам сімей військовослужбовців: дружині (чоловіку), а в разі її (його) відсутності — повнолітнім дітям, які проживають разом з нею (ним), або законним представникам (опікунам, піклувальникам) чи усиновлювачам неповнолітніх дітей (інвалідів з дитинства — незалежно від їх віку), а також особам, які перебувають на утриманні військовослужбовців, або батькам військовослужбовців рівними частками, якщо військовослужбовці не перебувають у шлюбі і не мають дітей. При цьому виплата грошового забезпечення цим членам сімей здійснюється до повного з’ясування обставин захоплення військовослужбовців у полон або заручниками, інтернування військовослужбовців або їх звільнення, або визнання їх у встановленому законом порядку безвісно відсутніми чи померлими. У всіх випадках виплата грошового забезпечення здійснюється не більше ніж до дня виключення військовослужбовця зі списків особового складу військової частини.

Військовослужбовці мають право на пенсію за вислугу років, по інвалідності, а члени їх сімей — пенсію у разі втрати годувальника. Умови, норми і порядок

призначення пенсій встановлено у Законі України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” [34]. Розмір пенсійного забезпечення військовослужбовців за призовом під час мобілізації, на особливий період, обраховується з урахуванням їх вислуги років на момент демобілізації. При цьому розмір уже встановленої пенсії не може бути зменшений.

Щорічно до 5 травня дружинам (чоловікам) померлих учасників бойових дій, визнаних за життя інвалідами від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге, виплачується разова грошова допомога.

У разі загибелі (смерті) військовослужбовця під час виконання ним обов’язків військової служби або внаслідок захворювання, пов’язаного з виконанням ним обов’язків військової служби; смерті військовослужбовця, що настала в період проходження ним військової служби або внаслідок захворювання чи нещасного випадку, що мали місце в період проходження ним військової служби, загибелі (смерті) військовозобов’язаного або резервіста, якого призвано на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, що настала під час виконання обов’язків військової служби або служби у військовому резерві, гарантується призначення та отримання грошової допомоги. Її мають право отримати члени його сім’ї, батьки та утриманці загиблого (померлого) військовослужбовця, військовозобов’язаного або резервіста. Таким особам відповідно видаються посвідчення з написом “Посвідчення члена сім’ї загиблого”. Дітям загиблих осіб до досягнення ними 16-річного віку передбачені законодавством пільги надаються на підставі довідки, що видається матері (або іншому повнолітньому члену сім’ї загиблої особи, або опікуну) за місцем реєстрації дитини. “Посвідчення члена сім’ї загиблого” видаються органами соціального захисту населення за місцем реєстрації громадянина. Причинний зв’язок загибелі встановлюється військово-лікарськими комісіями. Для отримання відповідного висновку військово-лікарської комісії необхідно звернутися до військового комісаріату за місцем реєстрації [38].

Виплата одноразової допомоги провадиться в порядку черговості відповідно до дати подання документів після отримання Міністерством оборони коштів, передбачених з цією метою. Одноразова грошова допомога призначається у разі загибелі (смерті) військовослужбовця, військовозобов’язаного та резервіста, якщо смерть настала під час виконання обов’язків військової служби або внаслідок захворювання, пов’язаного з виконанням ним обов’язків військової служби; у період проходження військовослужбовцем військової служби або внаслідок захворювання чи нещасного випадку, що мали місце в період проходження ним військової служби; під час виконання обов’язків військової служби або служби у військовому резерві військовозобов’язаним та резервістом, яких призвано на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори. Допомога призначається і виплачується у розмірі 500-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату загибелі (смерті), рівними частками членам сім’ї, батькам та утриманцям загиблого (померлого).

Допомога також призначається і виплачується військовослужбовцю, інвалідність якого настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого ним під час виконання обов’язків військової служби або внаслідок захворювання, пов’язаного з виконанням ним обов’язків військової служби, чи

встановлення інвалідності особі після її звільнення з військової служби внаслідок зазначених причин, у розмірі:

— 250-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності, — у разі встановлення інвалідності I групи;

— 200-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності, — у разі встановлення інвалідності II групи;

— 150-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності, — у разі встановлення інвалідності III групи.

Допомога виплачується військовослужбовцю, інвалідність якого настала в період проходження військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням ним військової служби, або встановлення особі, звільненій з військової служби, інвалідності не пізніше ніж через три місяці після звільнення її з військової служби чи після закінчення тримісячного строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження зазначеної служби, у розмірі:

— 120-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності, — у разі встановлення інвалідності I групи;

— 90-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності, — у разі встановлення інвалідності II групи;

— 70-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності, — у разі встановлення інвалідності III групи.

У разі часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності одноразова грошова допомога виплачується залежно від ступеня втрати працездатності, який встановлюється медико-соціальними експертними комісіями, у розмірі, що визначається у відсотках від:

— 70-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення ступеня втрати працездатності, — військовослужбовцю, який отримав поранення (контузію, травму або каліцтво) під час виконання обов'язків військової служби, що призвело до часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності;

— 50-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення ступеня втрати працездатності, — військовослужбовцю строкової військової служби, який отримав поранення (контузію, травму або каліцтво) у період проходження ним строкової військової служби, що призвело до часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності [38].

Законодавством передбачено певні гарантії щодо отримання соціального обслуговування. Зокрема безоплатними путівками до санаторно-курортних закладів згідно з медичними рекомендаціями в порядку черговості в міру надходження путівок забезпечуються постраждалі учасники АТО: учасники бойових дій — щороку строком на 18–21 день; інваліди війни — позачергово щороку строком на 18–21 день; інваліди із захворюваннями нервової системи (з наслідками травм і захворюваннями хребта та спинного мозку) — відповідно до

медичних рекомендацій, з них: I та II груп — до санаторіїв спінального профілю з лікуванням строком на 35 днів; III групи — до санаторіїв неврологічного профілю з лікуванням строком на 18–21 день. Для одержання путівки особи повинні перебувати на обліку в органах соціального захисту населення за зареєстрованим місцем проживання, а переселені з тимчасово окупованої території чи районів проведення антитерористичної операції, — за фактичним місцем проживання відповідно до довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району проведення АТО. Для взяття на облік особа чи її законний представник подає необхідний перелік документів.

Реєстрація заяв, облік учасників бойових дій та інвалідів війни здійснюються окремо за кожною категорією, а також окремо від інших категорій осіб (залежно від профілю захворювання, за яким особи направляються на санаторно-курортне лікування, в порядку черговості подання заяв) [39].

Держава також гарантує безоплатне та позачергове забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації учасників АТО, які постраждали внаслідок АТО, незалежно від установлення їм інвалідності [40]. Основними видами таких засобів визначені протезно-ортопедичні вироби, в тому числі ортопедичне взуття (системи ортезів на хребет, системи ортезів на верхні та нижні кінцівки, системи протезів верхніх та нижніх кінцівок, ортопедичне взуття); спеціальні засоби для самообслуговування та догляду (наколінники, налокітники, рукавиці, подушки протипролежневі, крісла-стілці туалетні, сидіння на унітаз, сидіння для ванни та душу, підставки для ванни); засоби для пересування (крісла колісні кімнатні та дорожні, крісла колісні з електричним приводом); допоміжні засоби для особистої рухомості, переміщення та підйому (палиці, милиці, ходунки); меблі та оснащення (столи, меблі для сидіння, ліжка, матраци протипролежневі, перила та поручні, брусся, опори, поручні).

Учасник АТО або його законний представник має подати необхідні документи до управління соціального захисту населення. Учасник АТО (його законний представник) обирає протезно-ортопедичне підприємство, на якому буде проведено протезування (ортезування) або забезпечено необхідним технічним засобом реабілітації. На обраному заявником підприємстві, буде проведено огляд та подальший супровід із надання протезно-ортопедичної допомоги. Вартість виробу встановлюється залежно від його потреб та необмежена в сумі.

За наявності згоди особи на протезування чи забезпечення у відповідному в протезно-ортопедичному підприємстві необхідним технічним засобом реабілітації їй видають направлення на забезпечення необхідними технічними та іншими засобами реабілітації. На обраному заявником підприємстві буде проведено огляд учасника АТО та подальший супровід із надання протезно-ортопедичної допомоги.

Законодавством передбачено першочергове безоплатне забезпечення учасників АТО технічними та іншими засобами реабілітації незалежно від встановлення інвалідності на підставі рішень військово-лікарських комісій. Законодавством також визначено механізм протезування (ортезування) учасників АТО за кордоном виробами підвищеної функціональності за технологіями виготовлення, які відсутні в Україні, якщо вони втратили функціональні можливості кінцівки або кінцівок [41]. Зокрема гарантоване безоплатне забезпечення протезуванням (ортезування) виробами підвищеної функціональності за технологіями виготовлення, які відсутні в Україні, включаючи витрати на проїзд, проживання, харчування учасника АТО та

супроводжуючої особи (у разі потреби). Відповідно учасник АТО повинен подати документи до Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції (далі — ДСВВ). Експертна група, утворена при ДСВВ, повинна оформити експертний висновок щодо протезування (ортезування) в інших країнах. Підготовку до протезування (ортезування) здійснює клініка УкрНДПротезування (м. Харків) або в інші заклади охорони здоров'я. Остаточне рішення щодо доцільності протезування (ортезування) за кордоном приймає Міністерство соціальної політики України. Договір на надання послуг з протезування укладається між ДСВВ, учасником АТО та закордонним надавачем послуг. Розмір грошової допомоги на протезування (ортезування) однієї кінцівки за кордоном не може перевищувати 900 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого на 1 січня року, в якому Комісією прийнято рішення про доцільність протезування (ортезування) за кордоном учасника АТО, який втратив функціональні можливості кінцівок.

Зважаючи на певні проблеми з адаптацією учасників АТО після їх звільнення з військової служби чи отримання поранення, визначено порядок використання коштів державного бюджету для здійснення заходів з психологічної реабілітації постраждалих учасників АТО [42]. Їх реабілітація за бюджетною програмою має здійснюватися на базі діючих лікувальних і санаторно-курортних закладів, що мають сучасну матеріально-технічну базу та кваліфіковані кадри. Організацію направлення учасників АТО на реабілітацію здійснюють органи соціального захисту населення на підставі списків, наданих ДСВВ. Реабілітацію здійснюють на базі діючих лікувальних та санаторно-курортних закладів, які мають сучасну матеріально-технічну базу та кваліфіковані кадри. Організація направлення учасників АТО покладається на органи соціального захисту населення на підставі списків, наданих ДСВВ. Для отримання послуг з психологічної реабілітації особа має стати на облік до управління праці та соціального захисту населення і подати відповідні документи за зареєстрованим чи за фактичним місцем проживання [42].

Фахівці вважають, що необхідними формами медико-психологічної реабілітації, які доцільно застосовувати до учасників АТО, є превентивна, клінічна, функціональна і психологічна реабілітація. Заходами реабілітації, що необхідно застосовувати, пропонуються психодіагностика, фармакокорекція, психотерапія, психокорекція, фізіотерапія, тренінги, аутотренінги. Тому для забезпечення уніфікованого підходу доцільним є створення міжвідомчого Реєстру учасників АТО та визначення його адміністратором Міністерства охорони здоров'я України. Формування реєстру має відбуватися на основі даних результатів психодіагностики, що дозволить не лише проводити облік учасників АТО, але й здійснювати динамічне спостереження за станом їх резервів адаптації та застосовувати індивідуальні програми реабілітації [43, с. 13].

З 20 травня 2015 р. визначено порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво (придбання) житла для сімей загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в АТО, а також для інвалідів І–ІІ групи з числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції та потребують поліпшення житлових умов. Придбання житла має проводитися у прийнятих в експлуатацію новозбудованих житлових будинках (на первинному ринку) та на вторинному ринку для сімей загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в АТО, а також для інвалідів І–ІІ групи з числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції

та потребують поліпшення житлових умов. Розподіл коштів між обласним бюджетом та міським бюджетом м. Києва має здійснюватися пропорційно кількості сімей військовослужбовців та інвалідів, що перебувають на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов. Житло, що надається інвалідам I–II групи з числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції, повинно відповідати вимогам законодавства стосовно доступності для інвалідів, бути благоустроєним, відповідати вимогам ст. 50 Житлового кодексу Української РСР і Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”. Допускається співфінансування придбання житла сім’ям військовослужбовців та інвалідам за рахунок коштів місцевих бюджетів, коштів сімей військовослужбовців та інвалідів, яким надається житло, або інших джерел, оскільки до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належить вирішення відповідно до законодавства питань про подання допомоги інвалідам, сім’ям загиблих (померлих або визнаних такими, що пропали безвісти) військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас (крім військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу) або відставку, в будівництві індивідуальних житлових будинків, проведенні капітального ремонту житла, у придбанні будівельних матеріалів; відведення зазначеним особам у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва (ст. 34 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” [46]). Задля уникнення зловживань пропонується внести зміни в земельне законодавство щодо заборони відчуження земельної ділянки для індивідуального будівництва, садівництва та городництва, отриманої учасником АТО чи членами сім’ї загиблого учасника АТО.

Органи місцевого самоврядування уповноважені вести квартирний облік осіб, які потребують житла чи покращення житлових умов. Так, станом на 1 червня 2015 року на квартирному обліку у Львівській міській раді та у списку учасників АТО перебувають 533 учасники АТО та 22 сім’ї загиблих учасників АТО — мешканців м. Львова. Для зарахування на квартирний облік у Львівській міській раді необхідно звернутись в управління житлового господарства департаменту житлового господарства та інфраструктури Львівської міської ради з необхідними документами [47].

Органи місцевого самоврядування також вправі надавати одноразово матеріальну допомогу учасникам АТО чи членам їх сімей. Так, одноразова матеріальна допомога надається сім’ям загиблих та особам, які отримали поранення під час проведення АТО в східних областях України з числа осіб, які проживали на території Вінницької області. Допомога виплачується членам сім’ї загиблого в сумі 30 тис. грн. та особам, які отримали поранення, в сумі 10 тис. грн. Для її отримання слід звернутися до органів соціального захисту населення райдержадміністрацій, міських рад міст обласного значення, за місцем реєстрації проживання або перебування з відповідною заявою [48].

Згідно з Положенням про надання одноразової матеріальної допомоги для мешканців м. Львова надано допомогу 309 учасникам АТО на загальну суму 277 400 грн. та членам сімей учасників АТО на загальну суму 104 800 грн. [49], 79 постраждалим учасникам АТО — на суму 708 тис. грн. [50].

Затверджена Львівською міською радою Комплексна програма підтримки учасників антитерористичної операції та членів їхніх сімей — мешканців м. Львова дозволила звернутися до управління соціального захисту Львівської

міської ради за отриманням соціальних гарантій, зокрема 1 969 особам, з них 475 — у 2015 році, за звільненням учасників АТО, членів їхніх сімей від сплати за послуги з утримання будинків та прибудинкових територій, незалежно від форми власності житлового фонду (квартирної плати) [51].

Чинне законодавство дозволяє органам місцевого самоврядування надавати кошти для дітей учасників АТО на відпочинок та оздоровлення. Так, У Львові для кожної дитини учасника АТО віком від 4 до 18 років включно розмір такої допомоги затверджено в сумі 2 800 грн. Така матеріальна допомога надається одноразово. Розгляд заяв та прийом документів здійснюють відповідні відділи соціальної роботи Львівського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Про прийняте рішення Львівський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді повідомляє заявників відповідно до законодавства України. Допомога надається один раз на рік на кожну дитину учасника АТО та виплачується у грошовій формі на особові рахунки заявників, відкриті в уповноважених банках [52].

Військовослужбовцям Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту, Управління державної охорони України, особам рядового, начальницького складу і військовослужбовцям МВС України, які, захищаючи незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, брали участь в АТО на сході України та зазнали поранення, контузії чи іншого ушкодження здоров'я, гарантується право на безоплатне медичне обслуговування (лікування, медичну реабілітацію та інше) в Клінічній лікарні "Феофанія" Державного управління справами. Медичну допомогу надають заклади охорони здоров'я невідкладно [53]. На виконання Указу Президента України від 18 березня 2015 р. № 150/2015 "Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції" у Херсонській області запроваджено обов'язкове медичне обстеження стану здоров'я демобілізованих учасників антитерористичної операції. З метою забезпечення медико-психологічної реабілітації демобілізованих видано наказ Департаменту охорони здоров'я обласної державної адміністрації від 13 березня 2015 р. № 108 "Про медико-психологічну реабілітацію військовослужбовців, працівників Збройних Сил України, демобілізованих із зони проведення антитерористичної операції", яким затверджено порядок проведення медико-психологічної реабілітації демобілізованих із зони проведення антитерористичної операції. Медичну допомогу демобілізованим надають усі заклади охорони здоров'я області за територіальним принципом та відповідно до рівня надання медичної допомоги. В усіх закладах охорони здоров'я визначено посадових осіб, які відповідають за цей напрямок роботи. Запроваджено телефонну "гарячу лінію" для надання консультативних послуг учасникам АТО та членам їх родин [54].

Законодавство гарантує право на позаконкурсний вступ до навчальних закладів дітям учасників бойових дій, які загинули під час проходження служби, та учасникам АТО [55].

Законодавством не передбачено додаткових соціальних гарантій демобілізованим особам, які бажають працевлаштуватися. Хоча при окремих центрах зайнятості створено консультаційні центри. Так, консультаційний центр при Київському міському центрі зайнятості надає інформаційну допомогу воїнам

АТО, які повертаються до мирного життя. Відповідно служба зайнятості пропонує отримання: допомоги по безробіттю, одноразової виплати допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності; допомоги в пошуку підходящої роботи, сприяння у працевлаштуванні; можливості брати участь в оплачуваних громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру; інформаційних та профорієнтаційні послуг, пов'язаних з працевлаштуванням; послуг з професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації [56, с. 49].

Збройні сили України, інші утворені відповідно до закону військові формування, а також Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, інші державні органи надають допомогу в проведенні поховання померлих сім'ям, батькам або іншим особам, які зобов'язалися поховати померлих військовослужбовців, осіб начальницького та рядового складу органів внутрішніх справ, Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, осіб начальницького і рядового складу податкової міліції, які померли (загинули) під час проходження служби (виконання службових обов'язків), компенсують матеріальні витрати на ритуальні послуги та на спорудження надгробків у порядку та розмірах, що визначаються Кабінетом Міністрів України (ст.ст. 14, 15 Закону України "Про поховання та похоронну справу" [57]).

Вищезазначене дає підстави стверджувати про наявність та суттєве розширення соціальних гарантій в особливий період для переважної більшості суб'єктів, що потребують соціального забезпечення. Для посилення соціальних гарантій в особливий період потребує вдосконалення чинне військове законодавство. Зокрема пропонується:

1) створити реєстр військовозобов'язаних осіб на основі баз даних, що містяться в Державному реєстрі виборців та в органах міграційної служби;

2) чітко визначити порядок підтвердження участі особи в АТО, а також підстави відмови у наданні довідки;

3) внести зміни до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" щодо отримання статусу учасника бойових дій, учасникам добровольчих формувань територіальної оборони, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції "за умови, що в подальшому такі добровольчі формування та самоорганізації були включенні до складу Збройних сил України, Міністерства внутрішніх справ України або Національної гвардії України";

4) задля уникнення зловживань при отриманні статусу учасника бойових дій доцільно чітко визначити періоди перебування в зоні проведення АТО, територію перебування та підстави припинення дії посвідчення учасника бойових дій;

5) у Законі України "Про військовий обов'язок та військову службу" закріпити норму про обов'язкове присвоєння чергового військового звання при звільненні військовослужбовця з військової служби при демобілізації чи у зв'язку з отриманням поранення, що спричинило інвалідність, а також особам, які загинули в зоні проведення АТО;

6) зобов'язати уповноважені медичні заклади та їх посадових осіб задля формування бази даних ДНК мобілізованих осіб, проводити обов'язків забір крові, що в подальшому полегшуватиме розшук осіб, які зникли безвісти чи загинули в зоні проведення АТО;

7) у структурі Державної служби ветеранів та учасників антитерористичної операції створити спеціальний структурний підрозділ, який сприятиме у пошуку безвісти зниклих військовослужбовців у зоні проведення АТО.

Потребує вдосконалення законодавство в сфері соціального забезпечення на особливий період у частині:

— запровадження обов'язкового медичного обстеження стану здоров'я усіх демобілізованих учасників АТО;

— створення умов для надання першочергового санаторно-курортного лікування та забезпечення технічними засобами реабілітації усім демобілізованим учасникам АТО;

— заборона врахування до сукупного доходу при нарахуванні субсидії особам, які беруть (брали) безпосередню участь у проведенні АТО, та / або членам сімей, які звертаються за призначенням житлової субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, отриманого в період безпосередньої участі у проведенні АТО грошового забезпечення та інших виплат і видів соціальної допомоги та отриманої в період та / або після безпосередньої участі у проведенні АТО благодійної допомоги незалежно від розміру та джерела походження;

— визначення порядку та умов реабілітації членів сім'ї учасників АТО, які загинули під час виконання обов'язків військової служби чи померли внаслідок отриманого поранення чи пропали безвісти;

— визначення порядку та умов виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення АТО.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
3. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-ХІІ [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>.
4. Григоренко, Є. І. Конституційні засади проходження військової служби громадянами України: проблеми теорії та практики [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 “Конституційне право; муніципальне право” / Є. І. Григоренко ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. — Х., 2009. — 18 с.
5. Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2011-12>.
6. Батаєва, Т. В. Защита социальных прав конституционным правосудием в России [Текст] : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 “Конституционное право; муниципальное право” / Т. В. Батаева. — Волгоград, 2007. — 22 с.

7. *Комаров, С. А.* Общая теория государства и права [Текст] : курс лекц. / С. А. Комаров. — М. : Манускрипт, 1996. — 312 с.
8. *Верланов, С. О.* Економічні і соціальні права людини: європейські стандарти та їх впровадження в юридичну практику України (загальнотеоретичне дослідження) [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень” / С. О. Верланов ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Л., 2008. — 16 с.
9. *Пустовіт, Ж. М.* Основні соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 “Конституційне право” / Ж. М. Пустовіт ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2001. — 17 с.
10. Окрема думка судді Конституційного Суду України Кампа В. М. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України “Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1–4, 6–22, 24–100 розділу II Закону України “Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України) [Текст] // Офіційний вісник України. — 2008. — № 38. — Стор. 22. — Ст. 1272.
11. *Мачульська, Е. Е.* Право социального обеспечения [Текст] : учеб. пособ. [для вузов] / Е. Е. Мачульська. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Книжный мир, 1999. — 240 с.
12. *Малеин, Н. С.* Повышение роли закона в охране личных и имущественных прав граждан [Текст] / Н. С. Малеин // Советское государство и право. — 1974. — № 6. — С. 41–46.
13. *Матузов, Н. И.* Теория государства и права [Текст] : курс лекц. / Н. И. Матузов, А. В. Малько. — М. : Юристъ, 1997. — 275 с.
14. *Никитин, А. Ф.* Словарь-справочник по праву [Текст] / А. Ф. Никитин. — М. : Акалис, 1995. — 176 с.
15. *Процевский, А. И.* Гарантии трудовых прав рабочих и служащих [Текст] / А. И. Процевский // Советское государство и право. — 1970. — № 12. — С. 143–147.
16. Общая теория государства и права. Академический курс [Текст] : [в 2 т.] / отв. ред. М. Н. Марченко. — М. : Зерцало, 2000. — Т. 1: Теории государства и права. — 2000. — 416 с.
17. *Иванова, Р. И.* Правоотношения по социальному обеспечению в СССР [Текст] / Р. И. Иванова. — М. : Юридическая литература, 1986. — 176 с.
18. *Колодій, А. М.* Права людини і громадянина в Україні [Текст] : навч. посіб. / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. — К. : Юрінком Інтер, 2003. — 336 с.
19. *Скакун, О. Ф.* Теория государства и права (энциклопедический курс) [Текст] : учеб. / О. Ф. Скакун. — Х. : Эспада, 2005. — 840 с.
20. *Кравченко, В. В.* Конституційне право України (тематичний словник термінів та визначень) [Текст] : навч. посіб. / В. В. Кравченко, Ф. І. Сербін. — К., 1996. — 60 с.
21. Про військовий обов’язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. № 2232–XII [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>.
22. Про часткову мобілізацію : Указ Президента України від 17.03.2014 р. № 303/2014 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2014. — № 24. — Стор. 35. — Ст. 734.

23. Про часткову мобілізацію : Указ Президента України від 06.05.2014 р. № 454/2014 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2014. — № 38. — Стор. 36. — Ст. 1018.
24. Про часткову мобілізацію : Указ Президента України від 21.07.2014 р. № 607/2014 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2014. — № 60. — Стор. 31. — Ст. 1649.
25. Про часткову мобілізацію : Указ Президента України від 14.01.2015 р. № 15/2015 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2015. — № 6. — Стор. 14. — Ст. 119.
26. Про додаткові заходи щодо забезпечення проведення часткової мобілізації у 2015 році : Указ Президента України від 30.01.2015 р. № 40/2015 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2015. — № 4. — Стор. 38. — Ст. 196.
27. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322–VIII [у ред. станом на 11.08.2013 р.] [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08/ed20130811>.
28. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення оборонно-мобілізаційних питань під час проведення мобілізації : Закон України від 20.05.2014 р. № 1275–VII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 29. — Ст. 942.
29. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322–VIII [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
30. Про затвердження Порядку виплати компенсації підприємствам, установам, організаціям у межах середнього заробітку працівників, призваних на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період : постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 р. № 105 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2015. — № 22. — Стор. 46. — Ст. 606.
31. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755–VI [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
32. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464–VI [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 2–3. — Ст. 11.
33. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації та соціального захисту громадян, які підлягають звільненню з військової служби під час особливого періоду або у зв'язку з оголошенням демобілізації : Закон України від 18.03.2015 р. № 259–VIII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 22. — Ст. 148.
34. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 09.04.1992 № 2262–XII [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2262-12>.
35. Про затвердження Порядку та умов виплати одноразової грошової допомоги у разі звільнення військовослужбовцям, призваним на військову службу за призовом у зв'язку з мобілізацією : постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 р. № 460 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2014. — № 77. — Стор. 139. — Ст. 2184.
36. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551–XII [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.
37. Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення :

- постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 413 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2014. — № 73. — Стор. 54. — Ст. 2068.
38. Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві : постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 р. № 975 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2014. — № 6. — Стор. 18. — Ст. 161.
39. Порядок забезпечення постраждалих учасників антитерористичної операції санаторно-курортним лікуванням : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 р. № 200 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2015. — № 31. — Стор. 10. — Ст. 895.
40. Порядок забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів та інших окремих категорій населення, переліку таких засобів : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 р. № 321 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2012. — № 31. — Стор. 163. — Ст. 1146.
41. Деякі питання протезування та ортезування виробами підвищеної функціональності за технологіями виготовлення, які відсутні в Україні, окремих категорій громадян, які брали участь в антитерористичній операції та/або забезпеченні її проведення і втратили функціональні можливості кінцівки або кінцівок : постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 518 [Текст] / // Офіційний вісник України. — 2014. — № 82. — Стор. 55. — Ст. 2330.
42. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів щодо психологічної реабілітації постраждалих учасників антитерористичної операції : постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 р. № 221 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2015. — № 33. — Стор. 20. — Ст. 962.
43. Єна, А. І. Актуальність і організаційні засади медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції [Текст] / А. І. Єна, В. В. Маслюк, А. В. Сергієнко // Науковий журнал МОЗ України. — 2014. — № 1 (5). — С. 5–16.
44. Житловий кодекс Української РСР від 30.06.1983 р. № 5464-Х [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>.
45. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. № 875-ХІІ [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
46. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
47. Програма забезпечення житлом учасників АТО : затв. сесією Львівської міської ради від 23.04.2015 р. [Електронний ресурс] Львівська міська рада. — URL : <http://city-adm.lviv.ua/portal-news/society/social-sphere/225429-na-kvartyrnyi-oblik-zarakhovano-533-uchasnyky-ato-ta-22-sim-i-zahyblykh-viiskovosluzhbovtsiv-halynamazur>.
48. Надання одноразової матеріальної допомоги сім'ям загиблих та особам, які отримали поранення під час проведення антитерористичної операції в східних областях України : розпорядження Вінницької обласної державної адміністрації від 27.10.2014 р. № 629 [Електронний ресурс] Вінницька обласна державна адміністрація. — URL : http://www.vin.gov.ua/web/vinoda.nsf/web_alldocs/DocJIMJTC9QEKBG.

49. Більська, М. Львів'яни звертаються за соціальними гарантіями в рамках Комплексної програми підтримки учасників АТО та членів їхніх сімей [25.05.2015, 09:58] / Марта Більська [Електронний ресурс] Львівська міська рада. — URL : <http://city-adm.lviv.ua/portal-news/society/social-sphere/225140-lviv-iany-zvertaiutsia-za-sotsialnymy-harantiiamy-v-ramkakh-kompleksnoi-prohramy-pidtrymky-uchasnykiv-ato-ta-chleniv-ikhnikh-simei>.
50. Положення про надання одноразової матеріальної допомоги для мешканців м. Львова, затвердженого рішенням від 30.03.2007 р. № 162 [Електронний ресурс] Львівська міська рада. — URL : <http://city-adm.lviv.ua/portal-news/society/social-sphere/225140-lviv-iany-zvertaiutsia-za-sotsialnymy-harantiiamy-v-ramkakh-kompleksnoi-prohramy-pidtrymky-uchasnykiv-ato-ta-chleniv-ikhnikh-simei>.
51. Сесія прийняла Комплексну програму підтримки учасників АТО та членів їх сімей — мешканців м. Львова [31.07.2014, 14:10] [Електронний ресурс] Львівська міська рада. — URL : <http://city-adm.lviv.ua/lmr-news/rubrics/government/219235-sesiia-pryniiala-kompleksnu-prohramu-pidtrymky-uchasnykiv-ato-ta-chleniv-ikh-simei-meshkantsiv-m-lvova>.
52. Положення про надання одноразової матеріальної допомоги на оздоровлення/відпочинок дітей учасників антитерористичної операції — мешканців м. Львова від 29.05.2015 р. [Електронний ресурс] Львівська міська рада. — URL : <http://city-adm.lviv.ua/portal-news/society/social-sphere/225292-vykonkom-pohodyv-poriadok-nadannia-odnorazovoi-materialnoi-dopomohy-na-ozdorovlennia-vidpochynok-ditei-uchasnykiv-ato>.
53. Про забезпечення належним медичним обслуговуванням військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу, які зазнали поранення, контузії чи іншого ушкодження здоров'я під час проведення антитерористичної операції на сході України : постанова Верховної Ради України від 19.05.2014 р. № 1286–VII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 27. — Ст. 928.
54. Про соціально-трудова адаптацію та медико-психологічну реабілітацію демобілізованих із зони АТО військовослужбовців, а також виконання Указу Президента України від 18 березня 2015 року № 150/2015 “Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції” : розпорядження голови Херсонської обласної державної адміністрації від 28.04.2015 р. № 260 [Електронний ресурс] ЛІГА:ЗАКОН. — URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/XR150209.html.
55. Умови прийому до вищих навчальних закладів України у 2015 році : наказ Міністерства освіти і науки України від 15.10.2014 р. № 1172 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2014 — № 91. — Ст. 2616.
56. Пільги, гарантії та права учасників АТО: методичні рекомендації [Текст]. — К. : КОЛЮ, ГО “Юридична Сотня”, 2015. — 60 с.
57. Про поховання та похоронну справу : Закон України від 10.07.2003 р. № 1102–IV [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 7. — Ст. 47.

Надійшла до редакції 01.06.2015

Чудык-Белюсова Н. И. Социально-правовые гарантии в особый период

Исследовано проблемы реализации социальных прав и обеспечения социально-правовых гарантий в особый период. Определено понятие социально-правовых гарантий в особый период. Проведено классификацию социально-правовых гарантий в особый период по уровню закрепления, по источникам финансирования, по времени предоставления, по субъектам получения, по видам социального обеспечения. Установлено, что основанием для обеспечения социально-правовых гарантий в особый период является определенный законодательством соответствующий юридический факт. Проанализированы гарантии предоставления социального обеспечения для лиц, призванных на военную службу по мобилизации для работников, пенсионеров, физических лиц — субъектов предпринимательской деятельности, военнослужащих, участников антитеррористической операции, членов семей участников антитеррористической операции. На основе проведенного исследования обоснована необходимость совершенствования действующего военного законодательства и законодательства в сфере социального обеспечения.

Ключевые слова: социальные права, социально-правовые гарантии, социальное обеспечение; особый период.

Chudyk-Bilousova, N. I. Social and Legal Guarantees in Special Period

Problems of implementation of social rights and social and legal guarantees in the special period are examined. The concept of social and legal guarantees in the special period are defined. Social and legal guarantees in the special period are classified according to the level of the hinge, sources of financing, duration of the grant, type of social security. The basis for the provision of social guarantees in the special period is a legal fact defined by legislation. Guarantees of social security for persons drafted to military service during mobilization for workers, pensioners, physical persons — subjects of entrepreneurial activity, military personnel, participants of the antiterrorist operation, families of the participants of the antiterrorist operation are analyzed. On the basis of the study the necessity to improve current military legislation and legislation in the field of social security is substantiated.

Keywords: social rights, social and legal guarantees, social security, special period.

